

DR. IOAN MARCHIȘ: „NODUL DACIC” sau povestea științifică a Nodului Maramureșean

Lector univ. Dr. **Ilie GHERHEȘ**

Parafrazându-l pe Constantin Noica, cel care-l numea pe Mihai Eminescu „omul deplin al culturii române”, îmi permit și eu, extrapolând voit, să-l numesc pe Dr. Ioan Marchiș - enoriașul plenitudinar al religiei numită maramureșenism. Asumpția tocmai enunțată poate fi susținută prin întreita sa implicare în fenomenul cultural maramureșean contemporan: artist plastic de anvergură, director al Direcției pentru Cultură Maramureș și președinte al Fundației „Archeus” care susține și întâlnirile culturale de la Ocoliș.

Bucurându-se de o prefață de prestigiu, semnată de reputatul critic de artă Dr. Constantin Prut, cartea se situează, dintru început, sub cele mai bune auspicii: „Beneficiar al unei formații complexe - care adună perspectivele oferite de creația artistică, investigația etnografică și antropologică -, Ioan Marchiș își propune, în cea mai recentă carte

a sa, să „deslege” ființa nodului, una dintre «minunile simbolice ale lumii» existentă în patrimoniu cultural al Maramureșului” (p.7).

Înainte de a pătrunde în tainele textului propriu-zis, evident cu o cheie, propusă de autor (și-n cazul de față este chiar vorba de o anumită „cheie” chiar și pentru a desface nodul să mai amintim că un truism sovietic de odinioară ne avertiza că cel mai greu este să „prevezi” trecutul și nu viitorul. Era evident vorba de o aberație care lua în derâdere rescrierea și împachetarea istoriei în ambalajul ideologic socialist. Cu siguranță că la o simplă observație o atare asociere n-ar avea nici o noimă. Și totuși, dacă este să încerci să descifrezi valori care au survolat milenii, impunându-se ca arhetipuri, consider că s-ar putea reține și expresia dramatică de mai sus, de tristă faimă. Tocmai în labirintul unui astfel de demers hermeneutic, totuși, te „păcăleşte”

și Dr. Ioan Marchiș să accepți să te implici, folosind un instrumentar foarte elaborat, abia inteligibil, uneori.

Cartea, apărând în condiții grafice de ținută cu o dedicație prețioasă („mamei mele”) se întinde pe cuprinsul a 194 pagini și conține, pe lângă cele șase capitole, un număr considerabil de planșe; apoi „Cuvânt înainte”, „Noțiuni generale despre nod”, „Nodul dacic. Prezentare generală”, „Cuvânt de încheiere”, „Bibliografie selectivă” și un cuprins în limbile română, engleză și franceză.

Încă din „Cuvânt înainte”, Dr. Ioan Marchiș hotărăște să „boteze copilul de când îi mic”, punând lucrurile în ordine, având o atitudine de blazon predicând: „Reprezentările arhetipale ale Maramureșului sunt împinse în forme plastice de o energie ce locuiește în spatele conștientului, fiind încarnate în toate gesturile și ritualurile tradiționale, devenind ele însele (semnele și simbolurile) parte a anatomiei simțirii și exprimării atât plastice, cât și literare sau artistice în general” (p. 11).

Mulți dintre cititorii avizați ai cărții se întrebă și s-au întreat de ce „nodul dacic” în loc de „fusul cu zurgălăi” (nu „țurgălăi”). Întrebarea vine repede în paginile cărții, în același „Cuvânt înainte”, unde autorul se și „trădează” revendicându-se de la un anume autohtonism, probabil nu mefient, încercat de un anume numis al locului: „Unul dintre importante simboluri născute în această arie a Tradiției Primordiale și păstrate în anumite variante, doar aici în Maramureș, este Nodul Dacic, sub toate formele lui exprimate în diverse materiale și forme, în spațiu, în relief sau în plan, pe covoare și pe materiale textile, în lemn sau ceramică, în piatră sau în vestimentație, dar și în literatura populară, în mituri, legende, basme, cântece, hori, descântece, măști, teatru popular s.a.

Nodul e unul dintre simbolurile sacre ale omenirii ce își conțin «materialmente» sensul. El este o definiție plastică a Principiului...” (p. 12).

Numindu-l „nod dacic”, așadar, Dr. Ioan Marchiș l-a și rebotezat, prin urmare s-a și reîmproprietărit cu el, ca artist dar și ca maramureșean, pentru istoria culturii, în consecință.

Părăsind cele două pagini eseistice ne întâmpină alt capitol la fel de fascinant:

„Noțiuni generale despre nod”. Și de data acesta asistăm la un excurs profesional de o frumusețe intelectuală aparte, autorul etalându-și cultura sa artistică aleasă, purtându-ne prin istoricul problemei, de la nodul simplu, la nodul inimii, trecând prin nodul celtic și altele, până la Nodul Sacru.

În subcapitolul „Nodul Dacic. Prezentare generală” Dr. Ioan Marchiș își numește obiectul de analizat referențial „una dintre minunile simbolice ale lumii”, care în urma a „trei îmbrățișări” „închide în centrul lui un «gol» cubic unde sunt introduse, în timpul construcției, câteva pietricele, pentru ca, prin mișcare, acestea să producă un sunet care, în varianta «fusul cu țurgălăi», acompaniază torsul firului de lână, cânepă sau in” (p. 20).

Unul din cele mai fascinante capitole ale lucrării este chiar primul, respectiv cel dedicat „Nodului Sacru”. Dr. Ioan Marchiș abordează simboluri consacrate: arborele vieții, axiz mundi, crucea cu trei dimensiuni, androgenia, nodul de pe covoarele sau cergile maramureșene - simboluri ale soarelui, bastonul cu nod și pasăre, bastonul cu nod și pasăre cu coadă de pește (simbol maramureșean), pasărea cuc (întotdeauna sură/surâie - simbol al destinului), șarpele ș.a. Toate aceste simboluri sunt reinterpretate de către autor purtându-ne măiastru și îmbogățindu-ne cu o mulțime de citate și simboluri din culturile lumii. Practic Dr. Ioan Marchiș afirmă că: „Cel mai simplu nod este cel numit de noi «Principiu» și este format de trei perechi de elemente. Mai departe de această variantă, Nodul Sacru nu se poate simplifica spațial fără a ieși din esența lui” (p. 52).

Malițios fiind, odată ce a fost stabilit infinitul mic - ca să mă exprim așa, este curios cum a stabilit autorul infinitul mare al Nodului Sacru: „Dezvoltarea Nodului duce la formarea de noi noduri pe cele șase capete ale celor trei axe. În jurul centrului sonor vor orbita alte șase goluri cu nodurile aferente. Aceasta este, numerologic, schema de creștere și dezvoltare a Nodului. Cu toate că axele Nodului central sunt legate între ele, toate nodurile și golurile formate în jurul centrului funcționează monadic, fiind independente unele de altele, dar nu și față de golul central” (p. 53).

În capitolul al doilea, după ce își exprimă preferința și admirația intelectual-artistică

pentru Nodul Sacru, Dr. Ioan Marchiș arată că la antipodul acestuia există un alt nod: „Toate variantele de «nod» care se construiesc pe schema tip «lego» și nu prezintă simetria și forma perfectă a elementelor, precum și golul din centrul structurii nu pot fi încărcate cu simboluri similare nodului clasic și poartă denumirea populară de «Nodul dracului»” (p. 57). Foarte parcimonios în exprimare, în acest capitol autorul nu ne explică și de ce (?) nu pot fi atribuite măcar unele dintre simbolurile consacrate și „nodul dracului”, ba mai mult ne obligă să îl luăm ca pe un tabu precizând: „«Nodul dracului» este opusul «Nodului Sacru» și este folosit pentru a mima sacrul sau pentru a fi utilizat la elemente de magie neagră” (p. 58).

La concurență cu cel de-al doilea capitol vine și ne bucură capitolul al patrulea, referitor la „Nodul non-spațial”. Sunt propuse interpretări privind nodul ca „centru sacru”, „centru al Lumii”, „roata cu șase raze”, „menora” ș.a. În acest sens, în subcapitolul „Nodul și Arhetipul plastic”, d-l Dr. Ioan Marchiș analizând, după cum singur recunoaște „gramatica unor concepte plastice” înrudite cu nodul, precum și modul de adecvare a arhetipului plastic, reușește una dintre cele mai frumoase definiții ale arhetipului însuși: „Forma simbolică este relația dintre diversitatea formelor care întind imaginația și intelectul (îi forțează) și efortul acestuia de a suprima diversitatea născând o formă cu putere coercitivă care să vertebreze totodată în imaginar constelația de forme de la care s-a pornit” (p. 87).

În cel de-al patrulea capitol, cel referitor la „Nodul labirint” este supralicitat atât „golul”, cât și centrul labirintului care este „creuzetul unde se produce ritualul jertfei, transformarea «hranei» în energie pentru zeu, iar pentru labirintul de inițiere se produce moartea simbolică a celui care va fi inițiat” (p. 93).

Acceptând labirintul ca un concept necesarmente înrudit cu pericolul imanent al morții, iar mitul sacrificiului ca primul între mituri, autorul ne încredințează că noima labirintului reprezintă de fapt, cheia înțelegerii iar „Nodul dacic” rămâne un eseu cultic despre drumul labirintic al EU-lui către Sinele Primordial.

În capitolul al cincilea „Nodul și arta modernă” sunt de-a dreptul festive observațiile autorului privind motivul oglinzii în arta lui

Constantin Brâncuși, al nodului în arta lui Mihai Olos (Olos-Polis-ul) și Dumitru Șerban sau „spicul lui Ioan Marchiș”, pornind de la structura nodului dar folosind un singur element: „Am construit personal o sculptură în lemn pornind de la nodul maramureșean. Aceasta se compune dintr-un singur element care se îmbină în sine la nesfârșit” (p. 129).

Încercând apropieri arhetipale între nod și cupa Graalului și punând în balanța înțelepciunii și alte simboluri precum steaua lui David „ca simbol al legământului între Dumnezeu și om” sau motivul „tălpile în cer” în ultimul capitol de analiză și sinteză, cel de-al șaselea, Ioan Marchiș nu închide misterul ci îl adâncește.

Convins că „urechea aude, gura vorbește, naște cuvintele” Dr. Ioan Marchiș rămâne, în continuare, fascinat de miezul simbolului acestuia: „Nodul Sacru a inspirat pietricelele în golul lui și, fecundat de ele, produce sunetul, expiră” (p. 143).

Aproape hipnotizat de inefabilul spectacolului propus în legătură cu nodul dacic, de energiile atribuite nodului sacru, așa cum era previzibil, Dr. Ioan Marchiș își încheie minunatul periplu în lumea arhetipului, așezând la sfârșitul textului său frumos și interesant tot un manifest de credință față de Maramureș; „Nodul Maramureșean este sfânt și e trimis de Dumnezeu pe pământ ca una din infinitele fețe ale Chipului Său, ca un înger cu trupul de lemn și este cel mai frumos lucru din această lume” (p. 146).

În economia cărții textului academic se adaugă apoi o mulțime de imagini plastice, aproape hieratice, aparent sofisticate, precum și o listă bibliografică la fel de academică.

Adăugând-o la prima sa carte - *Simbolică artelor nonverbale*, Editura Ethologica, Baia Mare, 2011 Dr. Ioan Marchiș confirmă, încă o dată, că este *primus inter pares* în cultura contemporană a Maramureșului, un boem ilustru al formelor și spiritului, al înțelegerii și promovării acestora confirmându-l pe același Constantin Noica: „Nu vrem să fim eternii săteni ai istoriei!”. Dimpotrivă!